

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

УДК 346.1 :336.027.2

Перспективи взаємодії підрозділів ДСБЕЗ та аудиторів (аудиторських фірм) з метою недопущення ними корупції

Кінашук Лариса Леонідівна –
доктор юридичних наук, доцент

У статті досліджено перспективи взаємодії підрозділів ДСБЕЗ та аудиторів (аудиторських фірм) з метою недопущення ними корупції. Внесено пропозиції щодо підвищення ролі взаємодії підрозділів ДСБЕЗ та аудиторів, що, у свою чергу, унеможливить корупційні прояви з боку як співробітників органів внутрішніх справ, так і аудиторів.

Ключові слова: корупція, співробітники органів внутрішніх справ, підрозділи ДСБЕЗ, аудитори, аудиторська діяльність, аудит.

Постановка проблеми у загальному вигляді. На сьогодні актуальними, проте мало дослідженими, є питання взаємодії органів внутрішніх справ із різними недержавними суб'єктами з метою протидії виникненню корупції в економіці. Так, аудиторів досить часто залучають до процесуальних дій як свідків, експертів або спеціалістів. З іншого боку, суб'єктами відповідальності за корупційні правопорушення є особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (особи рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ), а також особи, які прирівнюються до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого

самоврядування, тобто особи, які не є державними службовцями, посадовими особами місцевого самоврядування, але надають публічні послуги (аудитори). Тобто відповідальність за корупційні правопорушення, що можуть бути скоєні під час перевірки завідомо неправдивої фінансової звітності, понесуть як працівники Державної служби боротьби з економічною злочинністю (далі – ДСБЕЗ), так і аудитори. Тому, питання взаємодії підрозділів ДСБЕЗ та аудиторських фірм з метою недопущення ними корупційних правопорушень є актуальним, хоча у правовому полі воно чітко не врегульовано. Проблемою залишається значна кількість розрізаних нормативних актів, які спрямовані на окремі напрями роботи, але не мають системної дії. Досі предметом досліджень не були й теоретико-методичні основи організаційно-правового забезпечення взаємодії підрозділів ДСБЕЗ з аудиторами та аудиторськими фірмами з позиції їх взаємного контролю з метою недопущення кожним із них корупції.

Прийнятий Закон України “Про засади запобігання і протидії корупції” [1] визначив основні засади запобігання і протидії корупції в публічній і приватній сферах суспільних відносин, відшкодування завданої внаслідок вчинення корупційних правопорушень шкоди, поновлення порушених прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав чи інтересів юридичних осіб, інтересів держави. Крім того, відносини, що виникають у сфері запобігання і протидії корупції, регулюються й іншими законами і міжнародними договорами України, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, а також прийнятими на їх виконання іншими нормативно-правовими актами. Проте, стан нормативно-правового регулювання взаємодії підрозділів ДСБЕЗ з аудиторськими фірмами неповною мірою відповідає об'єктивним закономірностям сьогодення, що спричиняє відсутність єдиного підходу до організації та нормативно-правового регулювання і низький рівень координації взаємодії з боку

правоохоронних органів та аудиторів, недостатній рівень обміну інформацією про виявлені порушення та вжиті заходи. Оскільки пріоритетним напрямом є зміцнення партнерських відносин між міліцією й аудиторськими фірмами щодо протидії фінансовим правопорушенням, слід нормативно визначити та закріпити форми їх взаємодії, взаємного і спільного контролю що, у свою чергу, унеможливить корупційні прояви з боку як співробітників органів внутрішніх справ, так і аудиторів.

Огляд наукових джерел у даному напрямку вказує на те, що погляди науковців на проблеми корупції змінювалися під впливом наукової думки, розвитку економіки та суспільних відносин, із формуванням відповідних державних інститутів. Серед науковців ведуться дискусії щодо порядку недопущення корупційних проявів, хоча основним недоліком у дослідженнях проблем взаємодії співробітників органів внутрішніх справ та аудиторів у представників правової науки було слабке юридичне трактування ролі їх взаємодії та взаємного контролю як запобіжного заходу недопущення ними корупційних правопорушень.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми, вказує на те, що сьогодні існують певні наукові напрацювання з питань взаємодії аудиторів і працівників правоохоронних органів. Проте дослідники не пропонують використовувати взаємодію як засіб взаємного контролю з метою недопущення корупції працівниками ДСБЕЗ та аудиторами. Теоретичною базою статті стали наукові праці представників юридичної й економічної науки різних періодів, які зверталися до проблем аудиту та аудиторської діяльності. Беззаперечний вплив на формування авторської позиції мали праці економістів: Ф. Ф. Бутинця, Н. І. Дорош, С. Б. Ільїної тощо. Враховуючи комплексний характер аудиторської діяльності та правоохоронної діяльності вивчалися наукові доробки представників різних галузей юриспруденції, а саме, Л. К. Воронової, М. Кучерявенка, О. М. Вінника, В. С. Щербини та інших. У межах статті проаналізовано напрацювання авторів, які досліджували організацію та правове регулювання діяльності органів внутрішніх справ, таких як: В. Д. Понікаров, С. С. Кравченко, С. С. Теленик, С. С. Новосолова.

Мета дослідження полягає у вивченні перспектив взаємодії підрозділів ДСБЕЗ та аудиторів (аудиторських фірм) з метою недопущення ними корупції. Адже внесення пропозицій щодо підвищення ролі взаємодії підрозділів ДСБЕЗ та аудиторів унеможливить корупційні прояви з боку як співробітників органів внутрішніх справ, так і аудиторів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Нині важливого значення набуває вдосконалення форм взаємодії та координації спільної діяльності державних органів та аудиторів як засіб недопущення ними корупції. Поняття “взаємодія” широко використовується в теорії та на практиці в різних галузях знань. Так, у Словнику сучасної

української мови – це взаємний зв’язок між предметами в дії, а також погоджена дія між ким-, чим-небудь [2, с. 125]. Взаємодія має будуватися на основі дотримання законності, виключенні дублювання в діяльності. Форма взаємодії, вважає І. В. Озерський, передбачає структуру заходів, час і тривалість їх проведення, методи та специфіку взаємодії суб’єкта й об’єкта діяльності. Форма взаємодії виражає конкретні одноразові дії суб’єктів взаємодії організаційно-правового порядку [3, с. 542].

Слід погодитися з думкою П. Т. Хукаленка, який вважає, що межі поля для корупційних діянь розсуваються, якщо “діри” в законі накладаються на низький рівень поточного контролю [4]. Отже, при розробленні нових законодавчих актів і внесенні змін і доповнень до діючих щодо питань протидії корупційним правопорушенням, необхідно здійснювати одночасно з внесенням відповідних змін до законів, що регламентують порядок здійснення фінансового контролю правоохоронними органами та аудиту аудиторськими службами, передбачивши в них порядок їх взаємодії.

Проте на сьогодні аудиторські фірми не мають достатніх можливостей у повному обсязі забезпечити запобігання і припинення порушень у сфері фінансової діяльності, оскільки їх повноваження в цьому напрямі є обмеженими. У Законі України “Про аудиторську діяльність” вказано, що аудитори й аудиторські фірми зобов’язані належним чином надавати аудиторські послуги, тобто відповідальність аудиторів за належну якість не встановлено. Аудитора не можна притягнути до відповідальності, як зазначає Н. І. Дорош [5, с. 116], за не виявлення хитромудрих схем обману і зловживань, якщо в процесі перевірки не виникло нічого, що могло б викликати його підозру. Але якщо підозрілі факти було виявлено, а аудитор їх замовчав за винагороду, він може притягатися до відповідальності за корупцію. Проте, аудитори не в змозі розмежувати корупційні діяння від посадових злочинів, коли винні особи притягаються не до кримінальної, а до адміністративної відповідальності. Разом із тим, пише А. В. Бодюк, ні обов’язками аудитора, ні метою аудиту не передбачається виявлення випадків невиконання працівниками підприємства вимог законодавства та нормативно-правових актів України [6, с. 93]. Хоча досить часто в практичній діяльності зустрічаємо нарікання на недостатнє реагування органів ДСБЕЗ на матеріали аудиторських перевірок, що містять, на погляд аудиторів, ознаки фінансових порушень. З іншого боку, працівники органів внутрішніх справ при запобіганні, виявленні, припиненні та розслідуванні фінансових правопорушень повинні мати відповідні знання з бухгалтерського обліку та фінансової звітності, які мають аудитори.

Відсутність належного рівня взаємодії органів внутрішніх справ з аудиторами, а, отже, і взаємного контролю, спричиняють зростання кількості корупційних порушень у державі. Корупційні правопорушення – це умисне діяння,

що містить ознаки корупції, вчинене особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, за яке законом встановлено кримінальну, адміністративну, цивільно-правову та дисциплінарну відповідальність. Корупційні правопорушення завдають істотної шкоди економічній безпеці країни, заподіюють матеріальний і моральний збиток, зазіхають на порядок управління фінансово-господарською діяльністю. Вони носять інтелектуальний характер, відбуваються під прикриттям професійної діяльності з використанням службового становища. Відповідно до Закону України “Про засади запобігання і протидії корупції” [1], корупція – це використання особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, наданих їй службових повноважень та пов’язаних із цим можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття обіцянки, чи пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка, чи пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, уповноваженій на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень та пов’язаних із цим можливостей.

Органи внутрішніх справ України, будучи суб’єктом відповідальності за корупційне порушення, виконують широке коло завдань щодо забезпечення законності та правопорядку, захисту прав і свобод громадян, прав і законних інтересів юридичних осіб від різних протиправних посягань тощо. За таких умов особливо гостро постають питання з’ясування напрямків удосконалення правового регулювання їх діяльності у взаємодії з аудиторськими фірмами, з метою недопущення корупційних правопорушень при дослідженні ними фінансової діяльності суб’єкта, який перевіряється. Крім того, нині не визначено місце і роль органів внутрішніх справ у системі фінансового контролю. На важливості приналежності міліції до органів, які беруть участь у здійсненні фінансового контролю, наголошують ряд науковців. Наприклад, Б. Ф. Усач включає окремі підрозділи міліції до спеціалізованих органів державного фінансово-господарського контролю в Україні [7, с. 253]. Крім того, В. Д. Понікаров, С. С. Кравченко, С. С. Теленик відмічають їх роль у здійсненні економічного контролю, забезпеченні економічної безпеки держави в цілому [8, с. 33], а С. С. Новосолова вказує на необхідність вжиття міліцією, поряд з кримінально-правовими, і методів фінансового контролю [9, с. 29–31].

Адже, ДСБЕЗ, відповідно до покладених на неї завдань: виявляє і розкриває господарські, посадові та інші злочини в галузі економіки на підприємствах, у організаціях, комерційних структурах, фінансово-кредитній та банківській системах і вживає заходів щодо запобігання їм; здійснює оперативне обслуговування об’єктів господарювання різних форм власності тощо. Проте,

аналіз завдань ДСБЕЗ дає підстави стверджувати, що під час виконання своїх функціональних обов’язків у працівників цієї служби можуть виникнути умови для скоєння корупційного правопорушення. Тому знання економіки та фінансів аудиторів будуть корисними для працівників ДСБЕЗ. Отже, працівникам ДСБЕЗ доречно залучати аудиторів до процесуальних дій як свідків, експертів або спеціалістів. Аудиторський фінансовий контроль аудиторів повинні проводити у взаємодії із співробітниками органів внутрішніх справ, що унеможливить виникнення фактів корупції.

Також із метою вдосконалення контролю та недопущення корупції в діяльності на сучасному етапі особливої актуальності набуває розвиток інформаційної бази у сфері здійснення контролю. Актуальним залишається і питання чіткого визначення статусу і повноважень аудиторських фірм у кримінальному процесі, критеріїв передачі матеріалів до правоохоронних органів, термінів розгляду правоохоронними органами матеріалів та інформування аудиторів про їх результати, а також запровадження проведення взаємозвірок і встановлення відповідальності сторін за недотримання вимог такого порядку. З метою врегулювання даних питань слід включити до Закону України “Про аудиторську діяльність” статтю “Взаємодія органів внутрішніх справ України з аудиторами та аудиторськими фірмами” в наступній редакції: “Аудитори та аудиторські фірми зобов’язані сприяти діяльності органів внутрішніх справ, надавати за їх запитом необхідну інформацію. У разі виявлення аудиторською фірмою, аудитором за результатами аудиту порушень з ознаками злочинних діянь, вони повинні передати матеріали для прийняття відповідного рішення до органів внутрішніх справ за належністю. У разі необхідності органи внутрішніх справ можуть витребувати додаткові матеріали за результатами здійснення контрольних заходів. Органи внутрішніх справ, до яких направлені матеріали, зобов’язані в п’ятиденний термін після прийняття по них законного рішення повідомити про це аудиторську фірму, від якої вони отримали матеріали. У випадках, передбачених законодавством, органи внутрішніх справ можуть залучити за письмовим зверненням або вмотивованим рішенням аудиторів та аудиторські фірми для здійснення контрольних заходів.”

Таким чином, недопущення фактів корупційних правопорушень можливе із запровадженням партнерських стосунків між аудиторами і правоохоронними органами, надання останнім оперативної посильної допомоги у правильному застосуванні нормативно-правових актів. Необхідно нормативно врегулювати взаємодію аудиторів та аудиторських фірм з органами внутрішніх справ, що дозволить створити ефективну в умовах переходу до ринку цілісну систему боротьби з корупцією в Україні. Основними формами взаємодії МВС України й аудиторських фірм повинно стати: проведення спільних нарад, конференцій та се-

мінарів з метою обміну досвідом роботи щодо виявлення та припинення корупційних правопорушень; обмін формами, методами, методичними рекомендаціями та іншою інформацією з питань виявлення та припинення корупційних правопорушень; планування та спільне здійснення заходів, спрямованих на виявлення та припинення корупційних правопорушень; проведення спільних наукових досліджень проблем щодо виявлення та припинення корупційних правопорушень на інше.

Список використаних джерел

1. Про засади запобігання і протидії корупції : Закон України 7 квіт. 2011 р. № 3206-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 40. – Ст. 404. (зі змінами).
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови [з дод., допов. та CD] / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К.; Ірпінь : ВТФ Перун, 2007. – 1736 с.
3. Озерський І. В. Взаємодія органів слідства та дізнання у боротьбі з організованою злочинністю (психолого-правовий аспект) : міжвід. наук. зб. / І. В. Озерський ; [за ред. А. І. Комарової, М. О. Потєбенька, В. П. Пустовойтенка та ін.]. – Київ, 2001. – Т. 25. – С. 538–544.
4. Хукаленко П. Т. Закон не має права бути “дірявим” / П. Т. Хукаленко // Фінансовий контроль. – 2005. – № 4. – 22 серп. – Режим доступу до журн. : <http://dkrs.kmu.gov.ua>.
5. Дорош Н. І. Аудит: методологія і організація : монографія / Н. І. Дорош. – К. : Знання, 2001. – 402 с.
6. Бодюк А. В. Методологічні та нормативно-правові аспекти аудиту підприємницької діяльності : монографія / А. В. Бодюк – К. : Кондор, 2005. – 355 с.

7. Усач Б. Ф. Контроль і ревізія : підручник / Б. Ф. Усач. – [4-те вид. стер.]. – К. : Знання – Прес, 2002. – 253 с. (Сер. “Вища освіта ХХІ століття”).

8. Понікаров В. Д. Роль правоохоронних органів у здійсненні економічного контролю / В. Д. Понікаров, С. С. Кравченко, С. С. Теленик // Економіка, фінанси, право. – 2004. – № 3. – С. 31–36.

9. Новоселова С. С. Организация предупреждения преступлений в сфере экономической деятельности / С. С. Новоселова // Рос. следователь. – 2006. – № 5 – С. 29–31.

В статье исследованы перспективы взаимодействия подразделений ГСБЭП и аудиторов (аудиторских фирм) с целью недопущения ими коррупции. Внесены предложения по повышению роли взаимодействия подразделений ГСБЭП и аудиторов, что, в свою очередь, сделает невозможным коррупционные проявления со стороны как сотрудников органов внутренних дел, так и аудиторов.

This paper investigates the prospects for interoperability of GSBEP and auditors (auditors) to prevent their corruption. Proposals to increase the role of the interaction between departments GSBEP and auditors, which in turn will prevent corrupt acts by both enforcement staff and auditors.

Стаття надійшла до редакції журналу 26 березня 2014 року.